

16. Učební osnovy, organizace výuky a osobnost pedagoga skladby na ZUŠ

Výuka kompozice v dnešní době probíhá nejen na konzervatořích a VŠ, ale i na některých ZUŠ. V tom případě se předmět většinou jmenuje Základy skladby nebo Úvod do skladby. Každá škola, která otevře tento studijní obor, musí mít vypracované učební osnovy.

Osnovy jednotlivých ZUŠ se svou náročností dost různí. Také záleží na věku žáka. Za zakladatelku výuky skladby na ZUŠ je považována Jarmila Mazourová – brněnská pedagožka, která byla pověřena ministerstvem školství vypracováním osnov pro tento obor (roku 1981). Tyto osnovy byly určeny pro žáky začínající zhruba ve věku 11 a více let. Podmínkou přijetí byla schopnost dokázat si své nápady již zapsat. Paní Mazourová každý rok osobně navštívila většinou brněnských ZUŠ, v hodinách HN po domluvě s vyučujícím zadala žákům úkol – napsat 2-3 krátké skladby: jednu veselou, jednu smutnou a třetí (libovolnou). Za 3-4 týdny opět školy navštívila a vybrala si od žáků zapsané skladby. Skladby následně roztrídila podle kvality (A,B,C) a ty žáky, jejichž skladby vypovídaly o schopnosti hudebně tvořit a věnovat se komponování, písemně oslovila. Zlomek žáků se nakonec skutečně přihlásil do ZUŠ na skladbu. Na výuku bylo vyčleněno pouze 30 minut (dnes nereálné, dle zákona musí mít žák 45 minut, nebo mohou být dva v jedné 45ti minutové hodině).

Skladba se dá na ZUŠ realizovat formou individuální nebo skupinové výuky. Skupinová výuka je náročnější na přípravy a učitel musí během práce s jedním žákem zadat úkoly ostatním žákům. Výhodou je, že žáci navzájem slyší své skladby a může je to inspirovat. Individuální výuka dává více prostoru věnovat se jednomu žákovi, může s ním jít více do hloubky a věnovat mu více času.

Učitel si může stanovit přesnou hodinu skladby v rozvrhu, kam si žáky zve, avšak dnešní praxe je více nakloněna návaznosti hodiny skladby na výuku nástroje či hudební nauky, aby žák nemusel navštěvovat ZUŠ i 3x týdně. Pokud učitel skladby učí i nauky nebo hru na hudební nástroj (či zpěv), je pro něj organizace výuky lehčí, než kdyby učil pouze skladbu.

Učební osnovy tedy závisí na věku žáka, ve kterém se začíná učit komponovat. Většinou se už u dětí předškolního věku může objevit spontánní improvizace, která postupně přechází k zafixování jedné zvukové podoby improvizace – ve chvíli, kdy je přenesena na notový papír, stává se z ní zpravidla skladba (možno polemizovat). Zápis skladeb probíhá... (a zde možno odbočit do otázky 17).

Bylo by dobré zmínit pár bodů z již zpracovaných osnov, aby byl u státnic uveden nějaký příklad. (např. J. Mazourová začínala od úprav lidových písní do dvojhlasu, poté následovala Polka, Valčík a Mazurka, následně zhudebněná píseň. Další rok se přidala skladba pro duo, ve druhém pololetí skladba pro pěvecký sbor, Čtvrtý absolventský rok byl věnován kompozici skladby pro 3 nástroje. Žák skladbu nejen vymyslel a zapsal, ale také si musel sehnat interprety a společně ji s nimi nacvičit, aby se mohla zahrát na závěrečném koncertě.

Součástí výuky by neměla být pouze práce na vznikající skladbě, ale žák by se měl rozvíjet i po stránce teoretické, sluchové, měl by rozvíjet fantazii atd.

Teoretická stránka zahrnuje: žák by měl výborně ovládat nejen základy hudební nauky ZUŠ, ale později projít i disciplínami, jako je např. harmonie, kontrapunkt, hudební nástroje a instrumentace, hudební formy a analýza, měl by ovládat hru na klávesový nástroj (a případně i jiné nástroje – viz Korsakov, který výborně instrumentoval, neboť ovládal základy hry na všechny nástroje).

Mezi doplňující disciplíny patří hra generálbasu, hra partitur, dějiny hudby, pedagogika, psychologie atd.

Žák se hodně učí i poslechem, proto je dobré zařazovat už do výuky na ZUŠ poslechy soudobých skladeb pro různá nástrojová obsazení (uvést nějaké osvědčené příklady).

Osobnost pedagoga na ZUŠ

Úkolem pedagoga ZUŠ je především žáky nadchnout, podporovat jejich přirozenou touhu tvořit a dát jim dostatek času a prostoru poznávat současný hudební jazyk. Ukazovat jim další možnosti, způsoby hry na jednotlivé nástroje, pro které píše (neomezovat se pouze na jeden nástroj), hledat nové zvukové možnosti, kombinace, avšak především dávat žákům prostor pro jejich vlastní tvorbu, nenutit je do svého kompozičního stylu (pokud nějaký máme), ale také nebát se např. zařadit poslechem náročnější skladbu. Děti jsou soudobé hudbě často přístupnější než dospělí lidé.

Pedagog by měl mít rovněž velký rozhled v příbuzných uměleckých oborech, aby mohl žáky dostatečně motivovat: v literatuře, v poezii, výtvarném umění, divadelním umění. Měl by se orientovat v soudobých hudebních proudech, neustále se vzdělávat, navštěvovat různé kurzy a vzdělávací semináře, chodit na koncerty vážné soudobé hudby... Měl by však dobře znát i historii a další exaktní vědy, jako je např. matematika – (např. znalost alikvotních tónů), díky tomu např. lépe vystaví gradaci nebo sestup z vrcholu.

Další náměty k diskusi:

Do jaké míry by měl pedagog zasahovat do vznikající skladby studenta?

Může skladbu učit i neaprobovaný učitel?

Může výuka skladby probíhat u kteréhokoliv žáka?

Měl by žák dělat nějakou přijímací zkoušku, chtěl-li by jít studovat tento obor na ZUŠ?

Musí žák umět improvizovat, aby se mohl věnovat komponování?

Musí si začínající skladatel už umět svůj nápad zapsat?

Jak v hodině poznáme, že má žák sklony ke komponování?

Musíme se během výuky bezpodmínečně řídit osnovami?